

Temeljna obilježja sustava socijalne skrbi Savezne Republike Njemačke

Nino Žganec

Studijski centar socijalnog rada
Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

U članku se upozorava na temeljna obilježja njemačkog sustava socijalne skrbi. Autor daje povijesni razvoj njemačke socijalne politike, njena osnovna načela te sastavnice sustava socijalne skrbi.

1. UVOD

Njemačka kao jedna od ekonomski vodećih zemalja Europske unije zasigurno može u kontekstu europskog, pa i šireg, sustava socijalne politike biti ogledni primjer. Pokušaj da se prikaže sva raznolikost obilježja ili načela tog sustava suočava se s opasnošću da se propuste njegovi manje ili više značajni konstitutivni elementi. Stoga nam se već na početku čini uputnim upozoriti da nam je u ovom radu cilj naznačiti tek temeljne odrednice od kojih njemačka socijalna politika polazi u razvoju socijalne skrbi. Isto tako prikazom strukture socijalne skrbi cilj nam je približiti postojeća europska iskustva domaćem čitatelju.

Savezna je Republika Njemačka demokratska i socijalna savezna država. Ta ustavna odredba obvezuje zakonodavce saveznih zemalja da u svojoj legislativi poštuju načelo socijalnosti države te da prikladnim zakonskim i podzakonskim aktima proklamirani koncept socijalne države učine životnim.

U izgradnji sustava njemačke socijalne skrbi sudjeluju brojni čimbenici među koje se kao najvažniji mogu ubrojiti njemačka povijesna socijalnopolitička iskustva, teorija njemačke socijalne politike i komparativna europska te-

orijska iskustva, ekonomska situacija, teorija i praksa socijalnog rada u Njemačkoj i dr. U oblikovanju sustava socijalne skrbi važnu ulogu zauzimaju vodeće političke stranke¹. Može se reći da se načelom socijalnosti države zakonodavac usmjerava prema zakonskim rješenjima koja trebaju doprinijeti izjednačavanju socijalnih suprotnosti, izgradnji socijalne pravde i održanju socijalne sigurnosti građana.

Koncept socijalne države u Njemačkoj predmet je brojnih znanstvenih, stručnih i političkih rasprava pa se može govoriti o vrlo širokim okvirima njegova definiranja. Međutim, većina autora slaže se da među temeljna obilježja socijalne države treba ubrojiti osiguranje građanskih pravnih sloboda, garancije jednakosti pred zakonom i političku podjelu vlasti te formalnu i materijalnu pravomjernost državno-pravnog postupanja. Obveze su države da stvara osnovne pretpostavke za oblikovanje socijalne države te da u krajnjoj instanciji putem saveznog i pokrajinskog parlamenta prosuđuje u pitanjima saveznog interesa. Država na ustavnoj razini postavlja najznačajnije socijalne vrijednosti². Može se reći da je na njemačkom modelu, iako se radi o veoma široko zasnovanom socijalnopolitičkom modelu koji poznaje brojna suvremena socijalnopolitička

¹ Vodeća njemačka stranka CDU u srpnju 1949. godine u tzv. *Deusseldorfskim smjericama* naznačuje politički smjer kojim treba uspostaviti socijalnu državu. Model socijalne države proklamira i stranka SPD u kolovozu 1949. godine s tzv. *Duerkheimerovih 16 točaka* (Hartwick, 1970, prema Bullermann, 1990). Stranka njemačkih "zelenih" kao treća po snazi početkom osamdesetih također izrađuje svoj model socijalne države (Opielka i Ostner, 1987).

² 1. Obveza čitave državne vlasti je da poštuje i štiti dostojanstvo čovjeka, 2. jednakost svih ljudi pred zakonom, ravnopravnost muža i žene, zabrana diskriminiranja poradi podrijetla, rase, jezika, vjere, vjerskih ili političkih uvjerenja ili opredjeljenja, 3. obveza države da posebno zaštiti brak, obitelj, majčinstvo, izvanbračnu djecu, 4. sloboda udruživanja, prije svega kao ustavno-pravno jamstvo za radnike da mogu ustrojiti sindikate ili im se priključiti, 5. socijalna povezanost i ustrojstvo privatnog vlasništva (Žarić, 1992).

rješnja i načela, uočljiva konzistentnost i slijed autentičnih povijesnih stečevina.

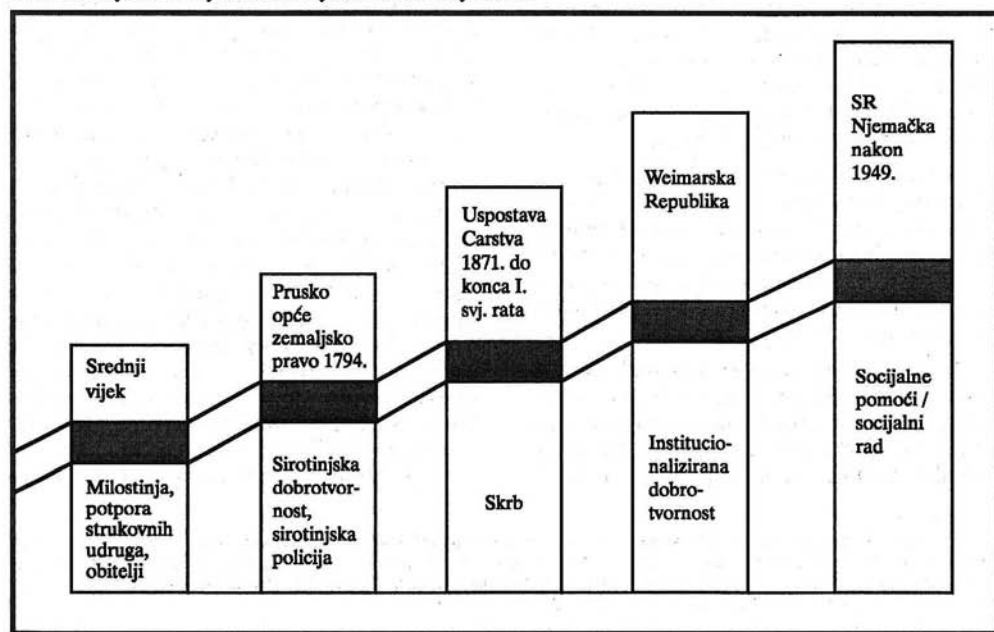
2. POVIJESNI RAZVOJ

Ono što se danas naziva njemačkom socijalnom politikom, njemačkim sustavom socijalne skrbi i njemačkom socijalnom državom plod je stoljetnih nastojanja za izgradnjom društva blagostanja i društva socijalne pravde. Kako pokazuje slijed događanja u Njemačkoj, kao uostalom i drugdje u Europi, taj razvoj nije bio lišen brojnih zapreka, uspona i padova. Sustav socijalne skrbi kakav je danas u Njemačkoj plod je mjera donesenih u drugoj polovici 19. stoljeća za vrijeme Bismarckove vladavine. Sve do tada može se govoriti tek o milostinji ili pak o sirotinjskoj dobrotvornosti koja je bila u rukama tzv. sirotinjske policije³. Razlozi šireg interesa države za uređenjem socijalnih uvjeta življenja, ponajprije radništva, za vrijeme Bismarckove vladavine su različiti. Jedan od osnovnih razloga bio je sve jači utjecaj revolucionarnih ideja socijalista na radništvo zbog nje-

gova veoma nepovoljnog socijalnog položaja. Često se stoga može čuti da je Bismarckova socijalna politika bila u prvom redu politički, a tek onda socijalnopolitički motivirana.

Najvažnije mjere donesene za vrijeme Bismarckove vladavine sadržane su u okvirima triju zakona: Zakona o zdravstvenom osiguranju iz 1883, Zakona o osiguranju od posljedica nesreće iz 1884. te Zakona o osiguranju za slučaj invalidnosti i starosnom osiguranju iz 1889. Već od samog početka mjere predviđene u svakom od tih zakona nisu različite, što se, u osnovi, zadržalo do danas (Hentschel, 1982). To razdoblje od uspostave Carstva 1871. godine do konca prvog svjetskog rata može se označiti kao razdoblje utemeljenja državne "socijalne skrbi". Daljnji razvoj pokazuje sve više napredovanje prema konceptu tzv. "opće dobrobiti" odnosno "institucionalizirane dobrotvornosti" koja snažne poticaje dobiva Carskim zakonom o dobrobiti mladeži 1922, Carskom odredbom o obvezatnoj skrbi 1924. te uvođenjem osiguranja radnika za slučaj nezaposleno-

Slika 1. Povijesni razvoj sustava socijalne skrbi SR Njemačke

³ Prusko je opće zemaljsko pravo iz godine 1794., koje zakonom obvezuje općine na zbrinjavanje sirotinje, to zbrinjavanje uvrstilo u policijske zadatke.

sti 1927. Privredna, društvena i državna kriza u godinama 1930-1933. snažno se odrazila i na području socijalnih prava radnika tako da su mnoga od dosegnutih radničkih prava postala nedjelotvorna, a dostignuta razina socijalnopolitičkog standarda, prije svega na području osiguranja od nezaposlenosti, velikim se dijelom srušila (Bellermann, 1990). Socijalna politika u vrijeme nacionalsocijalista pokušava se nadovezivati na već uglavnom razbijenu prethodnu socijalnu politiku. Iako nakon 1933. godine nezaposlenosti nije bilo, humanitarno usmjerenje socijalnog rada izopačeno je u svoju suprotnost (Žarić, 1992). Nakon 1949. godine ne dešava se ništa potpuno novo, već se većina mjera ponovno uspostavlja i poboljšava odnosno nadovezuje na već postojeće ili do 1933. godine postojeće mjere. Ono što je pak u tom vremenu značajna novost u konceptualnom smislu jest razvoj ideje o socijalnoj državi i prvi put priznato pravo na javnu skrb za osobe u stanju socijalne potrebe. Savezni zakon o socijalnoj pomoći iz 1961. na tragu je daljnje implementacije i razvoja tih ideja, a definiranjem uloge socijalnog rada kao nosioca profesionalne aktivnosti socijalne skrbi konačno se zatvara krug u definiranju suvremene njemačke socijalne politike. Ponovno otkrivanje socijalnopolitičkih pitanja rezultat je napetosti između šezdesetih i sredine sedamdesetih godina i izdataka na području socijalnih davanja koji su snažno porasli (Heinze i sur., 1988). U tom razdoblju provodi se cijeli niz uvođenja mjera putem novih zakonskih rješenja, koja su ipak od tada do danas relativno rijetka.

Što se pak tiče formalnih nosilaca socijalne skrbi sve od razvitka "socijalne skrbi" pa do suvremenog socijalnog rada i socijalne pomoći, oni su i javni i privatni. Pri tome važnu koordinacijsku ulogu ima Njemačko društvo za javnu i privatnu skrb nastalo iz Njemačkog društva za njegu sirotinje i milosrde koje je osnovano u Berlinu 1880. godine⁴.

⁴ Ustav SR Njemačke rabi pojam "javna skrb" i time pretpostavlja postojanje i "privatne skrbi", dok se skrb kao samostalna grana socijalne sigurnosti ograničava od socijalnog osiguranja i državnog zbrinjavanja. Danas se o "skrbi" govori prije svega u smislu temeljnog načela sveobuhvatnog sustava socijalnih pomoći koje pojedinac u socijalnoj državi prima bez preduvjeta, ako doprije u nevolju koju ne može prevladati vlastitim snagama (Žarić, 1992).

⁵ Sustav socijalnih davanja zamišljen je kao "nepropusna mreža" socijalne sigurnosti, a ta je mreža nepropusna prije svega zato što socijalna pomoć čini onu donju obuhvatnu poziciju ispod uobičajenih područja socijalnih davanja, poglavito pak socijalnog osiguranja. Ako se pojedinačna područja socijalne sigurnosti predoče u skladu s njihovim financijskim opsegom socijalnih davanja kao veći ili manji čvorovi u mreži socijalne sigurnosti, tada je socijalna pomoć predočena kao razmjerno malen čvorčić u usporedbi s ostalima, no taj mora biti posebno čvrst i neprobojan, kako nitko ne bi propao kroz mrežu socijalne sigurnosti (Žarić, 1992).

3. STRUKTURA SOCIJALNE SIGURNOSTI

Struktura njemačkog sustava socijalne sigurnosti rezultat je, kako je spomenuto, povijesnih stečevina, osobito zakona donesenih za vrijeme Bismarckove vladavine. Kasnije socijalnopolitičke intervencije i postupci razradi-vani su i u različitim teorijskim pristupima i u programima političkih stranaka. Govoreći o strukturi socijalnopolitičkih intervencija, možemo ih podijeliti u tri osnovne skupine (Heinze i sur., 1988).

1. Prvu grupu socijalnopolitičkih intervencija čine sve one mjere koje pokušavaju oblikovati zajednički život ljudi u privredi i društvu tako da se kasnije korigirajuće intervencije što je moguće manje primjenjuju. Elementi takve strategije prevencije, koja se sa socijalnim problemima bavi još prije njihova nastanka, predviđeni su državnim regulativom koja utječe na uvjete rada, raspodjelu prihoda itd. ili teži zaštititi potrošača, unajmitelja stanova, zaštititi okoline i zdravlja te državnim davanjima u obrazovnoj, stambenoj ili prometnoj politici.

2. Drugi tip socijalnopolitičkih intervencija sastoji se od mjera koje se poduzimaju kad privreda i društvo više nisu kadri osigurati nekim osobama, npr. starima, bolesnima, invalidima ili nezaposlenima, općepriznatu životnu razinu. U tom se slučaju već zastupljeni socijalni problemi naknadno korigiraju odnosno kompenziraju. Po tom načelu kompenzacije mogu se lučiti tri različita podtipa socijalnih davanja koji zapravo predstavljaju tri stupa socijalne sigurnosti u Njemačkoj⁵:

A. socijalno osiguranje:

- zdravstveno osiguranje
- osiguranje za slučaj nesreće
- mirovinsko osiguranje
- osiguranje za slučaj nezaposlenosti.

Svi zaposleni i njihovi poslodavci obvezni su uplaćivati doprinose kojima se, pri nastupanju određenog rizika, stječe pravo na sredstva iz nadležnog fonda osiguranja za osiguravanike ili članove njihove obitelji.

B. socijalno zbrinjavanje i izjednačavanje:

- zbrinjavanje žrtava rata
- pomoć za žrtve nasilja
- odšteta za štete nastale cijepljenjem
- zakon o pomoći zatvorenicima
- savezni zakon o odšteti
- dječji doplatak
- odgojni doplatak
- stambeni doplatak.

Pod sustavom socijalnog zbrinjavanja razumijevaju se mjere kojima država sama, u pravilu prijenosom sredstava iz poreza, jamči socijalnu sigurnost pogodenim osobama, i to uz zadržavanje njihovog dotadašnjeg životnog standarda⁶.

C. socijalna skrb:

- pomoć za mladež
- zdravstvena pomoć
- socijalna pomoć.

Ovdje u središtu pažnje stoje osiromašenost, bijeda ili neka druga vrsta "socijalne priječenosti". Osobama koje prilikom nastupanja socijalne potrebe ne mogu te svoje potrebe zadovoljiti socijalnim osiguranjem niti mogu računati na davanja prema načelu socijalnog zbrinjavanja jamči se državno uzdržavanje u

obliku socijalne pomoći na relativno niskoj razini. Davanja socijalne skrbi financiraju se sredstvima (uglavnom komunalnog) proračuna.

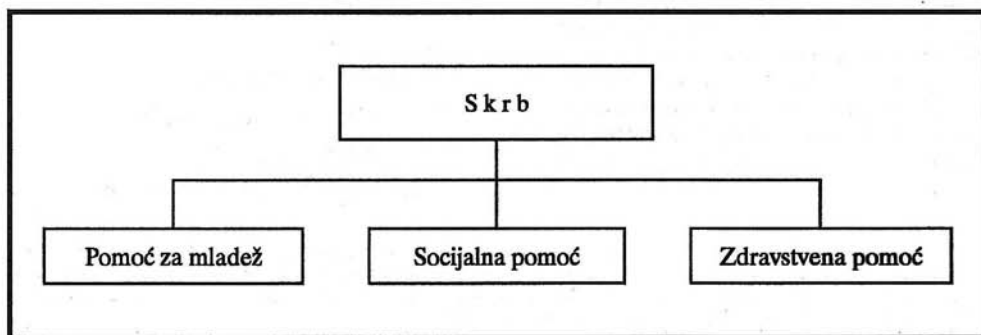
3. Treći tip je strategija supsidijarnosti⁷. Državna potpora supsidijarnosti znači takvo podupiranje nedržavnih čimbenika socijalne skrbi, prije svega obitelji, kojim se omogućava da oni stvarno budu kadri pružiti značajan doprinos socijalnoj sigurnosti. Široka lepeza nedržavnih nosilaca koje država podupire obuhvaća i snažna udruženja javne dobrobiti i sposobne socijalne jedinice kao što su obitelj i susjedstvo (Heinze i sur., 1988; Collins i Pancost, 1981). Poticanjem korištenja prirodnih resursa putem individualne, obiteljske i susjedske samopomoći supsidijarnost posebno dobiva na značenju u posljednje vrijeme.

4. NOSITELJI SOCIJALNE SKRBI

Socijalna skrb za razliku od drugih dviju grana socijalne sigurnosti - socijalnog zbrinjavanja i socijalnog osiguranja - obuhvaća prije svega širok sustav socijalne pomoći koju pojedinac može ostvariti ako se nađe u stanju stvarne socijalne potrebe. Socijalna skrb obuhvaća, nadalje, ranije spomenutu pomoć za mlade i zdravstvenu pomoć a nalazi se u djelokrugu tzv. javnih nositelja.

Javni su pak nositelji dužni surađivati s društvima tzv. slobodne dobrotvornosti i dobrotvornim ustanovama i organizacijama. Međutim, odgovornost za planiranje socijalnih službi i ustanova leži na javnim nositeljima dobrotvornosti.

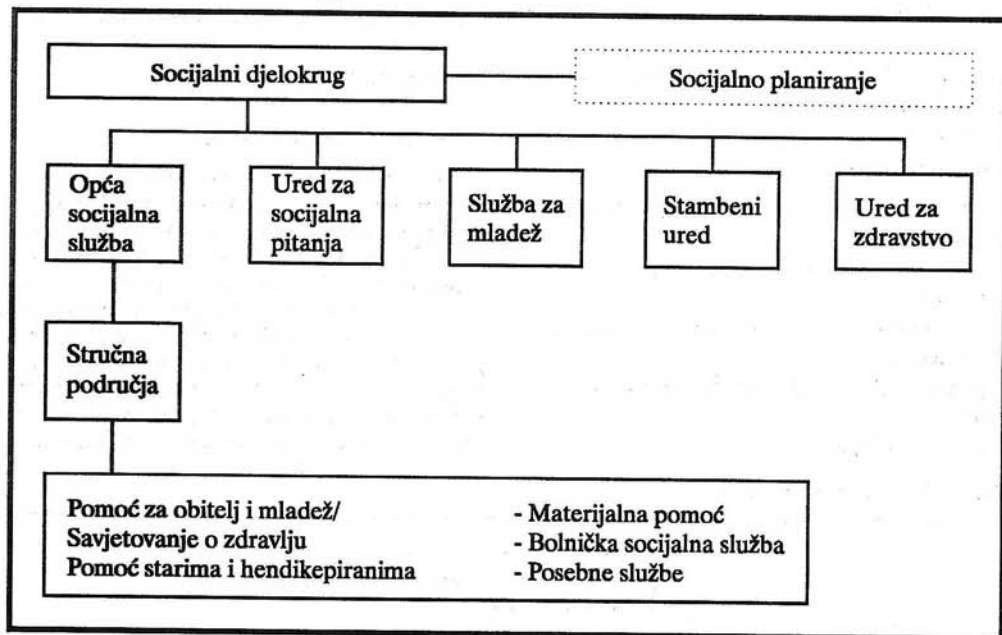
Slika 2. Područja socijalne skrbi u djelokrugu javnih nositelja

⁶ Pretpostavke za primanje tih davanja nisu financijske naravi, nego su to djelomično nematerijalni učinci (posebne žrtve).

⁷ Prema definiciji njemačkog Saveznog ustavnog suda supsidijarnost znači "da u prvom redu djeluje manja zajednica, a državna se sredstva uključuju tek kada to postane neizbježno".

Slika 3. Zadaci skrbi izvankotarskog grada

Udruženja tzv. slobodne dobrotvornosti predstavljaju nedržavne organizacije koje putem načela supsidijarnosti provode različite aktivnosti radi unapređenja socijalne sigurnosti. U Njemačkoj postoji ukupno šest takvih organizacija koje čine krug vodećih udruženja socijalne dobrotvornosti. Važno je napomenuti da za razliku od prijašnjih vremena ove organizacije danas nisu u skupini "privatne skrbi". Šest glavnih nedržavnih organizacija socijalne dobrotvornosti su ove:

- Radnička dobrotvornost (Arbeiterwohlfahrt)
- Djelo služenja Evangelističke crkve u Njemačkoj (Diakonisches Werk der Evangelischen Kirche in Deutschland)
- Njemački Caritas (Deutscher Caritasverband)
- Njemačko paritetno dobrotvorno društvo (Deutscher paritaetischer Wohlfahrtsverband)
- Njemački Crveni križ (Deutsches Rotes Kreuz)
- Središnje dobrotvorno društvo Židova u Njemačkoj

(Zentralwohlfahrtsstelle der Juden in Deutschland).

Organizacije slobodne dobrotvornosti svojom razvijenom socijalnom ulogom zauzimaju značajno mjesto u njemačkom društvu. One su nositelji brojnih ustanova, službi i domova, a za svoj rad dobivaju sredstva iz proračuna. Isto tako znatnim se dijelom oslanjaju na vlastita sredstva prikupljena bilo od sponzora, mlodanika ili pružanjem svojih usluga.

5. DIJELOVI SUSTAVA SOCIJALNE SKRBI

SOCIJALNA POMOĆ

Socijalna pomoć u strukturi socijalne skrbi onaj je element koji treba osigurati određeni egzistencijalni minimum za osobe koje zbog različitih okolnosti nisu kadre na drugi način, ponajprije putem specijaliziranih davanja socijalnog sustava, zadovoljiti svoje životne potrebe. Socijalna se pomoć dijeli na dvije vrste pomoći: 1. pomoć u posebnim životnim situacijama i 2. pomoć za uzdržavanje.

POMOĆ U POSEBNIM ŽIVOTNIM SITUACIJAMA

Ova vrsta davanja uređena je saveznim zakonom o socijalnoj pomoći. Najvažnije vrste pomoći u posebnim životnim situacijama su:

- pomoć za uključivanje hendikepiranih
- pomoć za njegu.

Druge vrste pomoći u posebnim životnim situacijama su:

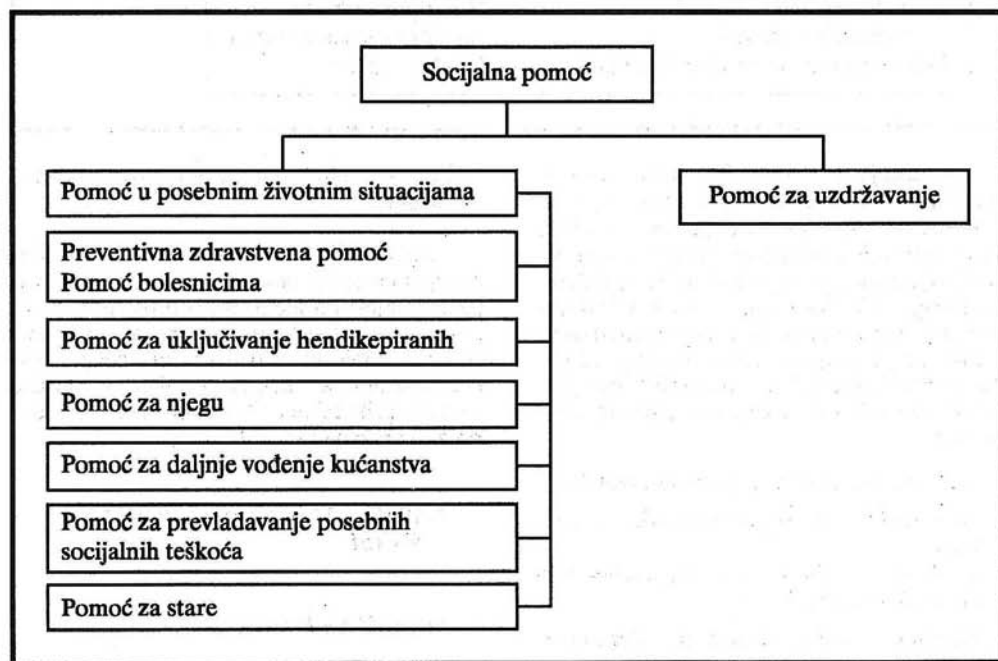
- pomoć za stvaranje i osiguravanje životne osnove
- preventivna zdravstvena pomoć i pomoć bolesnicima
- pomoć u planiranju obitelji i za trudnice i dojlje
- pomoć za slijepe

- pomoć u daljnjem vođenju kućanstva
- pomoć za prevladavanje posebnih socijalnih teškoća
- pomoć za stare.

POMOĆ ZA UDRŽAVANJE

Ako tražitelj pomoći nije kadar ili je samo djelomično kadar osigurati nužno uzdržavanje vlastitim snagama (radom), vlastitim sredstvima (prihodi, imetak) ili od drugih (obveznika uzdržavanja), tada na zahtjev može ostvariti pravo na pomoć za održavanje. Tu spada pomoć za prehranu, odijevanje, grijanje, pokušstvo, njegu tijela i osobne potrebe svakodnevnog života, a samo u izvanrednim slučajevima moguće je i preuzimanje dugovanja, ako se to čini radi smještaja ili saniranja slične situacije.

Slika 4. Struktura socijalne pomoći

NAČELA SOCIJALNE POMOĆI

Socijalna pomoć kao jedan od najvažnijih elemenata u sustavu socijalne skrbi po karakteru ostvarenja značajno se razlikuje od drugih vrsta davanja. Ostvarenje socijalne pomoći vezano je uz određena načela među kojima su:

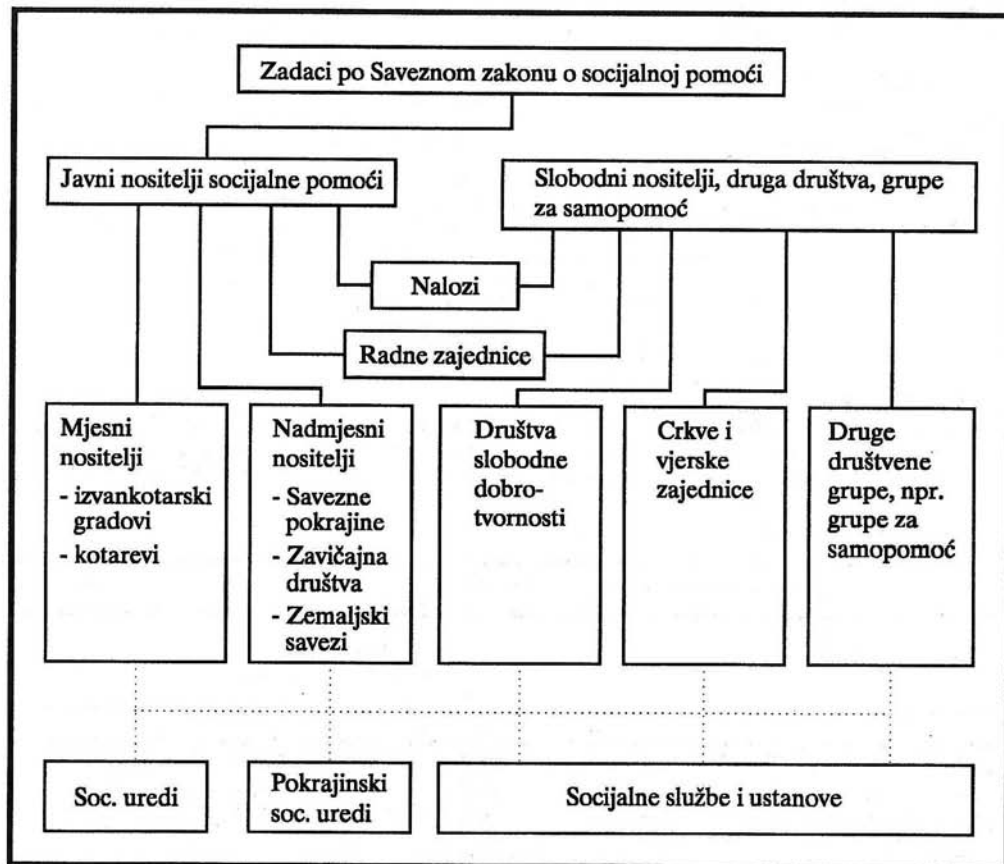
- Socijalna pomoć odobrava se i po službenoj dužnosti, a ne samo na zahtjev.
- Socijalna pomoć dodjeljuje se u skladu s posebitostima pojedinca i pojedinačnog slučaja (načelo individualizma).
- Socijalna pomoć dodjeljuje se samo kao drugorazredna uz poštovanje prednosti:

- posebnih davanja više razine sustava socijalnih davanja,
- obveze uzdržavanja vlastite uže obitelji
- ostalih obveza trećih osoba i
- vlastite sposobnosti tražitelja.
- Nositelji socijalne pomoći moraju djelovati preventivno kako bi spriječili prijeteći rizik

ili odobriti naknadnu pomoć ako je to potrebno za osiguranje djelotvornosti dodijeljene pomoći.

Nadležnost u provedbi socijalne pomoći prema Zakonu o socijalnoj pomoći dodijeljena je javnim nositeljima koji u svojoj djelatnosti surađuju s nositeljima slobodne dobrotvornosti.

Slika 5. Provedba zadataka socijalne pomoći

POMOĆ ZA MLADEŽ

Druga važna karika u lancu socijalne skrbi zakonski je propisana pomoć za mladež. O današnjim zakonskim rješenjima tog područja na prostoru Savezne Republike Njemačke moguće je govoriti tek u kontekstu znatno ranijih tradicija, osobito Carskog zakona o dobrobiti mladeži iz 1922. godine. Zakon o dobrobiti mladeži donesen 1961. zapravo je dalj-

nja razrada tog zakona s početka stoljeća. Već u Carskom zakonu o dobrobiti mladeži nalazimo propise kojima se društvo nastoji zaštititi od problematične i zapuštene djece. Govoreći općenito, pomoć za mladež u Njemačkoj ima socijalizacijsku zadaću, i to kako za djecu tako i za mladež i mlade odrasle. No i ovdje je vidljiva prisutnost načela supsidijarnosti, i to osobito u isticanju drugorazredne uloge javne pomoći za mladež u odnosu na obiteljski odgoj.

Tek ako obitelj ne ispunjava svoju zadaću predviđa se nastup javne ili slobodne pomoći za mladež.

Važeći Zakon o dobrobiti mladeži kao nadležne u poslovima provedbe pomoći za mladež predviđa:

- službu za mladež
- pokrajinsku službu za mladež
- najvišu pokrajinsku vlast (ministarstvo).

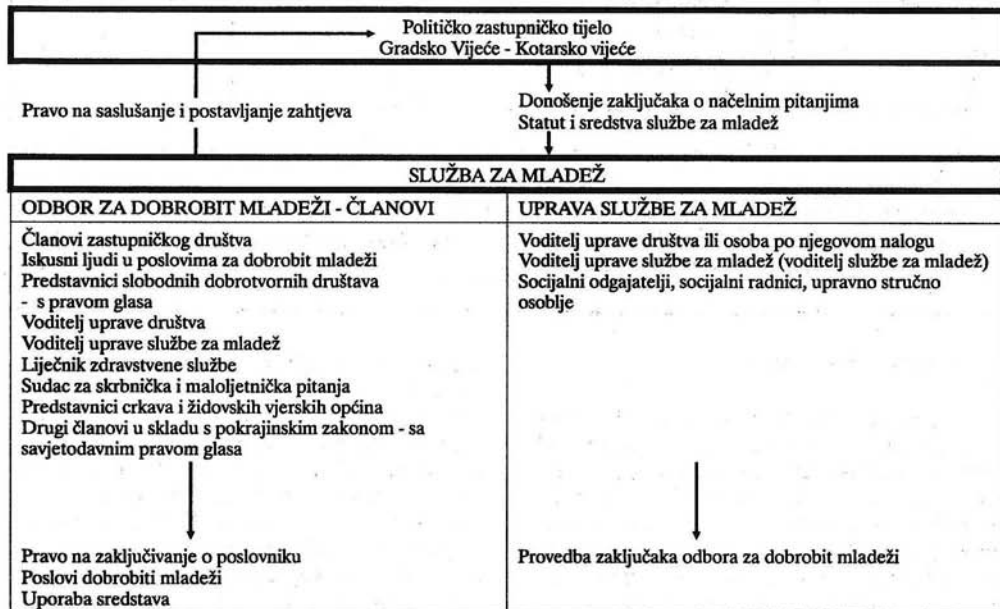
Tablica 1. Zadaće službe za mladež prema Zakonu o dobrobiti mladeži

Poticanje, pomaganje i organiziranje priredaba i ustanova za opću dobrobit mladeži, prije svega:	Pomoć u pojedinačnom slučaju:
<ul style="list-style-type: none"> - Savjetovanje u pitanjima odgoja - Pomoć za majku i dijete - Odgojna pomoć za dijete - Opći odmor djece i mladeži - Pomoć u slobodnom vremenu - Političko obrazovanje i međunarodni susreti - Pomoć u izobrazbi mladeži - Sudjelovanje u zaštiti mladeži 	<ul style="list-style-type: none"> - Pomoć za djecu primljenu na njegu - Skrbnička pomoć, poglavito skrbništvo i njega po službenoj dužnosti - Odgojna zastupstva - Sudjelovanje u dobrovoljnoj pomoći pri odgoju i skrbničkom odgoju - Pomoć u maloljetničkom sudstvu - Privremeno preuzimanje skrbi nad djecom i mladima
<ul style="list-style-type: none"> - Poticaj i pomoć nositeljima slobodne pomoći za mladež <ul style="list-style-type: none"> - Pomoć po službenoj dužnosti - Suradnja s drugim mjestima, prije svega u zadacima planiranja - Nastavak izobrazbe suradnika u pomoći za mladež <ul style="list-style-type: none"> - Rad na oblikovanju javnog mišljenja 	

Službu za mladež obvezan je ustrojiti izvankotarski grad i svaki kotar. To u prvom redu stoga što pomoć za mlade, za razliku od ostalih

područja socijalnih usluga, ne polazi od gospodarskog manjka, nego joj je glavni posao usmjeravanje odgojnih usluga (Žarić, 1992).

Tablica 2. Organizacija službe za mladež

ZDRAVSTVENA POMOĆ

Zdravstvena pomoć tradicionalno u Njemačkoj proizlazi iz zdravstvene skrbi. Počevši s ustrojem gradskih liječnika za organizirano suzbijanje zaraza u 14. stoljeću tijekom stoljeća dolazi do razvoja sustava javne zdravstvene skrbi. Klasični medicinski problemi širokih slojeva pučanstva, među kojima su osobito široko prisutne bile zarazne bolesti i smrtnost dojenčadi, tražili su primjeren odgovor u mjerama čuvanja i unapređenja zdravlja stanovništva. Danas je u Njemačkoj preko 90% stanovništva osigurano zakonskim zdravstvenim osiguranje. Javno zdravstvo u Njemačkoj danas ima jasno definirane funkcije, i to:

- utvrđivanje, sprečavanje i suzbijanje zaraznih bolesti, uključivo spolnih bolesti
- higijenske mjere, npr. u zdravstvenom nadzoru nad zajedničkim prostorijama

- poduzimanje zdravstvenih radnji u zaštiti okoliša i zaštiti od zračenja
- ako drugi nositelji zadataka zdravstvene zaštite nemaju prednost u nadležnosti, tada djeluje javna zdravstvena služba
- pomoć materinstva
- pomoć dojenčadi i skrbi za malu djecu
- školska zdravstvena njega
- zdravstveno savjetovanje hendikepiranih
- pomoć za psihički oboljele i ugrožene ovisnostima
- skrb za oboljele od tuberkuloze.

Područje zdravstva zbog svojih se osobitosti odvaja od područja socijalne skrbi. Kao sporna između ta dva područja pojavljuje se profesionalni socijalni rad koji obavlja različite aktivnosti važne za osobu ili članove obitelji osobe upućene na korištenje zdravstvene pomoći.

LITERATURA:

Bellermann, M. (1990): *Sozialpolitik - Eine Einfuehrung fuer soziale Berufe*; Lambertus Verlag, Freiburg i.B.

Collins, A.H. i Pancoast, D.L. (1981): *Das soziale Netz der Nachbarschaft als Partner professioneller Hilfe*; Freiburg i.B.

Grundgesetz fuer die Bundesrepublik Deutschland; C.H. Beck Verlag, Muenchen, 1993.

Heinze, R.G.; Olk, T. i Hilbert, J. (1988): *Der neue Sozialstaat. Analyse und Reformperspektiven*; Lambertus Verlag, Freiburg i.B.

Hentschel, V. (1982): *Geschichte der deutschen Sozialpolitik (1880-1980)*; Frankfurt a.M.

Opielka, M. i Ostner, I. (Hrsg.), (1987): *Umbau des Sozialstaats*; Essen.

Žarić, M. (1992): *Struktura socijalne skrbi u Saveznoj Republici Njemačkoj; Seminar socijalnih radnika Njemačkog Caritasa i socijalnih radnika iz Hrvatske, Zagreb, 23.-27. studenog 1992.*